

Innhold	Side
1 Lover og forskrifter	2
2 Nasjonale og lokale planer	5
3 Særskilt språkopplæring i den norske skole	7
4 Generelt om tospråklig opplæring	10
5 Trekantsamarbeid	11
6 Organisering av TFO og MMO tilbudet	14
7 Undervisning	16
8 Litteratur	17
9 Utdrag fra St. Melding nr. 25	19
10 Utdrag fra Norges forskningsråds konsesuskonferanse	21
11 Virkninger av tilpasset språkopplæring for minoritetsspråklig elever – En kunnskapsoversikt	23

Særskilt norsk opplæring
Morsmålsopplæring
Tospråklig fagopplæring

1. Lover og forskrifter

1.1. Opplæringsloven § 2-8

§ 2-8. Særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar. Morsmålsopplæringa kan leggjast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved. Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane. Endra med lover 4 juli 2003 nr. 84 (i kraft 1 okt. 2003), 2 juli 2004 nr. 69 (i kraft 1 sep. 2004)

1.2. Utdanningsdirektoratet (Rundskriv Udir-tilskot-10-2005)

1.2.1. Lover og reglar

Opplæringslova § 2-8 og friskolelova § 3-5 gir elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk, rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkelege kunnskapar i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge delar. Slik tospråkleg fagopplæring er tilpassa opplæring for minoritetsspråklege elevar med mangelfull meistring av norsk.

Når kommunen tar stilling til kva rettar ein elev har etter opplæringslova § 2-8 og friskolelova § 3-5, er det eit enkeltvedtak etter forvaltningslova § 2. For å avgjere om ein elev har rett til særskild språkopplæring, må det avklarast om eleven har tilstrekkelege kunnskapar i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Det er ikkje fastsett kriterium i lovverket for kva som er "tilstrekkelege kunnskapar i norsk". Det må derfor gjerast ei skjønnsmessig vurdering av om eleven har slike kunnskapar. Lova krev ikkje sakkunnig vurdering, men skolen må gjennomføre ei kartlegging av den språklege dugleiken eleven har i norsk, og ei vurdering av kva slags språkopplæring som vil vere til det beste for denne eleven for å kunne oppnå den beste norskdugleiken.

Minoritetsspråklege elevar kan også ha rett til spesialundervisning etter opplæringslova § 5-1, noko som krev sakkunnig vurdering. Spesialundervisning kan kome som tillegg til, eller i staden for, særskild språkopplæring/tospråkleg fagopplæring. Spesialundervisning er ikkje omfatta av denne tiskotsordninga. Diverse kartleggingsmaterieill er å finne på Utdanningsdirektoratet si heimeside.

(direktelenke: <http://www.udir.no/eway/artikler/?id=32461>).

Vi viser elles til kap. 3 i Ot.prp. nr. 55 (2003-2004) "Særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar i grunnskolen" og til kap. 2 i rundskriv F-008-04 "Endringer i opplæringsloven og friskoleloven", som omtaler særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar.

Vi viser også til Utdannings- og forskningsdepartementet sin strategiplan: *”Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004 –2009”*.

Særskild norskopplæring kan vere tilpassa opplæring etter læreplanen i norsk som morsmål, eller at eleven følger læreplanen i norsk som andrespråk så lenge han/ho har behov for det. Når eleven kan følgje opplæringa i læreplanen i norsk med tilfredsstillande utbytte, har eleven ikkje lenger rettar etter opplæringslova § 2-8 og friskolelova § 3-5.

Morsmålsopplæring må sjåast i samanheng med det opplæringstilbodet eleven elles får, og kjem i tillegg til det vanlege timetalet i skolen. Elevar som ikkje kan norsk når dei byrjar i skolen, kan få den første lese- og skriveopplæringa på morsmålet for å knekke lesekoden.

Tospråkleg fagopplæring er opplæring der både norsk og eleven sitt morsmål blir brukt som opplæringspråk. Tospråkleg fagopplæring kan gjennomførast i alle fag og er særleg viktig for elevar i grunnskolealder som kjem direkte frå utlandet til norsk skole.

Forskrift til opplæringslova § 1-1, femte ledd:

”Elevar som har rett til særskild norskopplæring etter opplæringslova § 2-8 skal få opplæring etter ei tilpassing til læreplan i norsk eller opplæring etter Læreplan i norsk som andrespråk.”

Forskrift til opplæringslova § 8-1, tredje ledd:

”Elevar med anna morsmål enn norsk og samisk, som får særskild språkopplæring etter opplæringslova § 2-8, har rett til å bli fritakne for opplæring og vurdering i norsk sidemål. Elevar med anna morsmål enn norsk og samisk har i alle høve rett til fritak frå vurdering i norsk sidemål.”

Fylkesmannen er klageinstans og har ansvar for å føre tilsyn med at opplæringa blir gjennomført i samsvar med opplæringslova.

Målet med tilskotsordninga

Målet med ordninga er å bidra med finansiering slik at det blir gitt særskild norskopplæring, tospråklig fagopplæring og morsmålsopplæring i grunnskolen i høve opplæringslova § 2-8 og friskolelova § 3-5.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at det blir gitt særskild norskopplæring, tospråklig fagopplæring og/eller morsmålsopplæring i grunnskolen i høve opplæringslova § 2-8 og friskolelova § 3-5. For å vurdere måloppnåing, må fylkesmennene ha opplysningar om omfanget av opplæringa for elevane, m.a. talet på elevar og talet på timar. Dette er data som blir registrert i Grunnskolen sitt informasjonssystem (GSI).

Tildelingskriterium

Følgjande opplæring er omfatta av ordninga:

Særskild norskopplæring

- elevar som får tilpassa opplæring etter læreplanen i norsk eller opplæring etter læreplanen i norsk som andrespråk

Morsmålsopplæring

- elever som får lese- og skriveopplæring i/på morsmålet
- tospråkleg fagopplæring der både eleven sitt morsmål og norsk blir brukt

Timar med rett til tilskot blir fastsett på grunnlag av:

- talet på elever som får særskild norskopplæring, morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring
- talet på språk det blir gitt morsmålsopplæring i

Timetalet skal bereknast separat for særskild norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring, men **tilskotet skal utbetalast samla**. I realiteten er **tal elever med rett til tilskot** lik talet på elever som får særskild norskopplæring.

UFD i Ot.prp, nr. 55 (2003-2004), 6.1 6.1

”Eventuell vidare opplæring i morsmålet, etter at elevane er i stand til å følgje undervisning på norsk, vil vere foreldra sitt ansvar. Lovføresegna (2-8) er ikkje til hinder for at kommunen eller skolen gir morsmålsopplæring utover det dei er pålagde.”

Hovedoppdraget for norsk skole er å lære elevene norsk og at hensikten med morsmålsopplæring er å lette innlæringen av norsk. Men dersom skolen ser det som viktig å gi elevene morsmålsopplæring utover dette, kan skolen gjøre en slik prioritering. Forutsetningen er at det ikke er andre nødvendige og/eller lovpålagte oppgaver som blir valgt bort (jf Bjarne Birkeland - Oppvekst og Levekår – Stavanger kommune).

Sammendrag

- Elevene kan enten følge læreplanen i norsk som andrespråk, eller få annen særskilt norskopplæring etter behov.
- Elever som kommer til landet i løpet av grunnskoletiden og som har behov for morsmålsopplæring skal få slik opplæring også på ungdomstrinnet.
- Stortinget har sluttet seg til at elever som ikke har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen i skolen, også skal få tilbud om morsmålsopplæring.
- Eleven kan i løpet av skoletiden gå over til opplæringen etter læreplanen i faget norsk.
- Morsmålsopplæringen må komme i tillegg til det vanlige timetallet i grunnskolen.
- I tillegg til særskilt norskopplæring og morsmålsopplæring kan elevene få tospråklig fagopplæring. Både norsk og morsmål benyttes da som opplæringspråk.
- Tospråklig fagundervisning kan gjennomføres i alle fag.
- Målet er at disse elevene skal kunne gå ut av grunnskolen med samme muligheter til videre opplæring og arbeide som andre elever.

2. Nasjonale og lokale planer

2.1. Strategiplan for 'Likeverdig utdanning i praksis' (2004-2009)

Mål og tiltak

- Bedre skoleprestasjonene til minoritetsspråklige elever
- Forslag om endring av opplæringsloven §2-8 for en mer fleksibel særskilt språkopplæring
- Uprøving av ulike modeller for særskilt språkopplæring
- Forankring av opplæring for språklige minoriteter i skoleeierens og skolens plandokumenter
- Erfaringsspredning gjennom en rekke tiltak: demonstrasjonsskoler, årlige konferanser/seminarer, nettbaserte tjenester, eksempelsamling.

2.2. Kunnskapsløftet (2006)

De grunnleggende ferdigheter skal styrkes.

- Å kunne uttrykke seg muntlig
- Å kunne lese
- Å kunne regne
- Å kunne skrive
- Å kunne bruke digitale verktøy

2.3. Sluttrapport fra evalueringen av tiltaksplanen

"Gi rom for lesing! (2003-2007)"

Strategi for stimulering av leselyst og leseferdighet

Videre ser vi en positiv sammenheng mellom resultatene fra de nasjonale prøvene og følgende forhold knyttet til lesesatsingen 68:

- Om man har lesetiltak rettet mot språklige minoriteter (ungdomsskole og barneskole)
7.2.2 GRFL og nasjonale prøver i lesing, side 118

2.4. God, Bedre, Best! (2007-2011)

Kvalitetsutvikling i Stavangerskolen 2007–2011

Opplæringstilbud til minoritetsspråklige elever

- I samsvar med bestemmelsene i opplæringsloven skal elever i Stavangerskolen med annet morsmål enn norsk og samisk få tilbud om særskilt norskopplæring, tospråklig fagopplæring og morsmålsopplæring til de har tilstrekkelige kunnskaper i norsk til å følge den ordinære undervisningen i skolen. Ressursinnsatsen skal primært rettes inn mot de første årene elevene går i norsk skole.
- Den enkelte skole har ansvaret for å tilrettelegge og gjennomføre opplæringen. Johannes Læringscenter har funksjon som ressurscenter for skolene når det gjelder denne opplæringen.
- Forskning viser at minoritetsspråklige elever generelt har et dårligere læringsutbytte i skolen enn etnisk norske elever. Oppbygging av skolens kompetanse gjennom veiledning, etterutdanning og videreutdanning for lærere vil derfor fortsatt være et satsingsområde for Stavanger kommune.

Tilpasset læring – opplæring tilrettelagt i forhold til evner og forutsetninger

- Skole-hjem samarbeidet
- Læringsstrategier

Lesing og skriving

- Leseopplæring etter Nyborg og Tuba Luba
- Bruk av ordbank fra Gautesete

Regning – regneferdigheter og tallforståelse

- Bruk Nyborg som tilnæringsmetode til tallforståelse
- Lær å lese regnefortellinger

Digital kompetanse

- Bruk database til de forskjellige land som barna kommer fra.

3. Særskilt språkopplæring i den norske skole

3.1. GN - TFO - MMO - SNO

Hva betyr det?

GN = grunnleggende norsk for språklige minoriteter

TFO = tospråklig fagopplæring

MMO = morsmålsopplæring

SNO = særskilt norskopplæring

3.2. Språklige minoriteter – hvem er det?

Det er en meget sammensatt gruppe med følgende avgrensinger:

- Født i Norge, begge foreldrene har et annet morsmål enn norsk
- Født i Norge, en av foreldrene har et annet morsmål enn norsk
- Kommet til Norge i førskolealder
- Kommet til Norge i løpet av grunnskoletiden
- Etnisk norske, men med lange opphold i utlandet

3.3. Hvor mye forstår de?

Avgrensing:

- Forstår svært lite
- Forstår litt, men kan ikke uttrykke seg på norsk
- Snakker meget enkelt norsk, lekespråk/enkel dagligtale
- Har et meget begrenset ordforråd i forhold til jevnaldrende norsk barn
- Har et norsk overflatespråk – som en med norsk morsmål
- Forstår ikke innholdet i det de leser
- Mangler ord når de skal skrive/ fortelle på norsk
- Kan ikke uttrykke tanker og følelser på norsk

3.4. Fornuftig bruk av SNO/GN-timer

Læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter

Formål

- Skoleeier/skolen velger om den særskilte norskopplæringen skal gis etter læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter eller i form av særskilt tilpasning innenfor den ordinære læreplanen i norsk.

Organisering

- Kartlegg eleven – både på norsk og på morsmålet (bruk tospråklig lærer)
- Lærerne som har eleven må sette av tid til å sette opp en helhetlig plan for eleven. Her har alle lærerne et felles ansvar.
- Sett realistiske mål i forhold til hva eleven kan klare.
- Sette realistiske mål i forhold til antall timer en disponerer
- GSI-statistikk/ alle timer må føres inn i statistikken
- Sammenarbeid med i NOM/ GN
- Parallelegg NOM/ GN-timer

Kartlegging

- Kartleggingsmateriell - Språkkompetanse i grunnleggende norsk - Utdanningsdirektoratet
- Kartlegging på morsmålet fra Johannes Læringscenter
- Kontinuerlig kartlegging
- Småprøver/diktat/gjenfortelling/Læringscenterets lesetester
- Utdanningsdirektoratet har laget kartleggingsmaterialet på albansk, arabisk, somali, spansk, tyrkisk, urdu og vietnamesisk fra 2. til 5. klasse. Kartleggingen tar utgangspunkt i at elever har hatt 2 til 3 timers morsmålsundervisning per uke. Denne lesetesten skal kunne peke ut de barna som har lese- og skrivevansker.

Utadrettet virksomhet og veiledning

Skoler i kommunen vil i større eller mindre grad ha behov for veiledning innen fagfeltet. Johannes Læringscenter, avdeling for tospråklig opplæring har rådgivere som har som hovedoppgave å inspirere og støtte skoler/lærere i spørsmål om undervisning av minoritetsspråklige elever. I august 2008 har Johannes Læringscenter opprettet en ny utadrettet rådgiverstilling for tospråklig opplæring.

Hovedoppgavene er:

- Veiledning i fagplanene i grunnleggende norsk og morsmål
- Veiledning i bruk av kartlegging av språkferdigheter

Rådgiveren besøker skolene eller tar imot enkeltlærere/grupper av lærere som ønsker å komme til senteret. I tillegg arrangeres nettverkssamlinger/kurs innen fagfeltet.

Når skal eleven slutte med GNO/SNO

- Når eleven klarer å følge den vanlige undervisningen i alle fag

Hvordan kan vi få vite det?

- Kartlegg eleven i ulike fag
- Kontinuerlig kartlegging
- Se på hvordan eleven klarer seg på ”vanlige” prøver som klassen har

Hva gjør vi da?

- Lærerne som underviser eleven må sammenfatte et vedtak om eleven klarer å følge den ”vanlige” undervisningen

3.5. Innhold i undervisningen

- Undervisningen må bygge på elevens tidligere erfaringer og kunnskaper
- Snakk med foresatte, gjerne med tolk/ tospråklig lærer.
- Les eventuelle rapporter/ viktig at barnets lærer får rapporter
- Bli kjent med barnet – muligheter og begrensninger
- Eleven må forstå språket som brukes i opplæringen
- Det normale i dagens klasser er store variasjoner mellom elevene
- Hva gjør en når en ’norsk’ elev ikke skjønner?
- Gjør det samme med en minoritetsspråklig elev
- Gjør eleven i stand til å forstå opplæringen ved hjelp av konkrete, bilder og ekskursjoner
- Eleven må se at det er sammenheng i undervisningen mellom det de lærer i GN-timene og det de holder på med i klassen.

- Arbeid med begrepsutvidelse
- Bruk gjerne ulike fagtekster
- Ta tid til tale – diskusjoner – resonnering
- Høytlesing
- Stillelesing med innholdsforståelse
- Eventyr fra de landene en har representert på skolen
- La eleven fortelle fra hjemlandet.
- La det gå sport i å ”kunne” flest mulig språk i en klasse
- La det vise igjen i klasserommet at en har mange språk

4. Generelt om Tospråklig opplæring

Skolespråket i Norge er norsk. Elevene skal kunne lære gjennom norsk. De elevene som ikke har et stort nok norsk ordforråd til å kunne tilegne seg ny kunnskaper vil slite med læringsprosessen. Det er mye lettere for et barn å lære nytt stoff med de begreper han har. Det som ofte skjer er at eleven først må lære og bli kjent med forklaringsordene for å kunne bruke dem til å lære noe nytt. Fagord er ofte ikke så problematiske som forklaringsord fordi i de fleste skolebøkene er fagordene nøye forklart, mens forklaringsordene er tatt for gitt. Det er her en tospråklig lærer kommer inn. Han/hun skal gi begreper som eleven kan begripe med. Morsmålet brukes for å forklare skolefagene. Det er ikke den tospråklige lærerens oppgave å lære elevene fag, men hun skal hjelpe eleven til å tilegne seg det nye fagstoffet.

Hovedfokuset for tfo blir:

- det kontrastive perspektivet mellom språkene
- utvide og utnytte flere begrepskategorier

Hovedfokus for mmo

Forskning viser at elevene bør knekke lesekode på et språk som de forstår. Deretter utvikler leseferdigheten seg slik at elevene kan bli "gode" lesere. Undervisningen trenger ikke knyttes direkte til tema eller prosjekt eleven har på nærskolen sin. Hvert språk har sine bøker med et annet alfabetløp og helt andre begreper som knyttes opp til lydene.

5. Trekantsamarbeid

Minoritetsspråklige elevers skoleprestasjoner er avhengig av trekantsamarbeid mellom tospråklige lærere, GN-lærer og kontaktlærer.

5.1. Den tospråklige læreren

Tospråklig fagopplæring er ikke noe eget fag. Det dreier seg om å gi elever fra språklige minoriteter opplæring i de ulike fagene i skolen både på morsmålet og på norsk. Det har derfor heller ingen egen læreplan, men det finnes en veiledning i tospråklig opplæring for grunnskolen.

5.2. Veiledning, Tospråklig opplæring for språklige minoriteter i grunnskolen

Tospråklig opplæring er:

- Opplæring i og på morsmålet (morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring)
- Opplæring i og på norsk (særskilt norskopplæring og fagopplæring på norsk) (2003:18)

Den tospråklige faglærerens/morsmålslærerens funksjon og arbeidsoppgaver er altså mangesidige (2003:29):

- Bidra til elevenes faglige utvikling gjennom tospråklig opplæring, for eksempel være lærer i egen gruppe og/eller sørge for at elevene forstår og klarer å tilegne seg det faglige innholdet i opplæringen, blant annet gjennom tolærerarbeid inne i storklassen. Delta på kurs og opplæring innenfor feltet.
- Gi lese- og skriveopplæring på morsmålet.
- Bidra til å skape identitetsfølelse og gjøre skolen mindre fremmed for elevene ved å heve statusen ved å ha en annen bakgrunn enn majoriteten av elevene (for eksempel gjennom internasjonalisering av opplæringen på skolen som helhet.)
- Samarbeide med klassestyreren, læreren i norsk som andrespråk og andre fagpersoner knyttet til klassen. Være rollemodell for elevene. Inngå i lærerteam på skolen dersom lærerne er organisert på denne måten, og delta i planleggingsarbeidet i skolen som helhet. Samarbeide med skolens ledelse og delta i vurdering av innkjøp av læremidler.
- Etablere gode samarbeidsforhold til foreldrene.

5.3. Forslag til oppgaver for de tospråklige lærerne

Morsmålsopplæring

- Underviser i og på morsmål
- Planlegger morsmålsundervisning med eleven
- Kartlegger elevens ferdigheter i morsmål. Kontaktlæreren, GN-læreren, faglæreren og øvrige lærere kartlegger ferdighetene for sine fag slik at vi får en bedre helhetsforståelse av eleven.
- Kontinuerlig oppfølging av elevens framgang i morsmål
- Deltar på temadager/kulturaktiviteter som har tilknytning til elevens hjemland
- Utarbeider en arbeidsplan i samarbeid med andre lærere med det samme språket. Den lokale arbeidsplanen brukes i planleggingen med elevene, presenteres til andre lærere, brukes i foreldersamtaler
- Lager diplomer for morsmålsundervisning
- Formidler informasjon i samarbeid med skolene om morsmålsundervisning

- Foreldermøter/konferanser

Tospråklig fagopplæring

- Gir tospråklig veiledning på elevens morsmål i de emnene som eleven trenger hjelp i.
- Fonetisk, interferens, grammatiske og syntaktiske forskjeller Informerer norske lærere om elevens hjemland og bakgrunn
- Gir tips om hvordan morsmålet påvirker elevens innlæring av norsk
- Testing
- Foreldermøter/konferanser
- Holder elevsamtaler om elevens progresjon
- Bruker elektroniske hjelpemidler som pedagogiske verktøy
- Deltar aktivt i teamarbeid
- Holder kontakt med elevens øvrige lærere slik at undervisningen så langt som mulig samordnes
- Deltar som annen lærer i klasserommet dersom dette er mulig
- Hjelper eleven med lekser
- Besøker hjemmene – etter behov, sammen med skoleledere, lærere, miljøarbeidere osv
- Hjelper til å sette sammen undervisningsgrupper
- Små beskjeder mellom skole og hjemme

5.4. Forslag til oppgaver for kontaktlæreren

- Informerer morsmållæreren om årsplaner, arbeidsplaner, klassens ukeplan, pågående og kommende prosjekter, lærermidler som brukes i klasserommet.
- Dette kan gjøres i samarbeidstid eller andre tider.
- Legger planer på nettsidene slik at den tospråklige læreren får mulighet til å forklare de nye emnene før de gjennomgås i klassen.
- Samarbeid med morsmållæreren og andre lærere ved planlegging av kartlegging, temavalg osv.
- Kartlegger norsk kunnskapene og ferdighetene til elevene, eventuelt sammen med GN-læreren. Henter informasjon fra morsmållæreren om morsmålsnivået og samarbeide med de øvrige lærerne om nivåene i de forskjellige fagene.
- Informerer alle lærerne som har eleven om programendringer i arbeidsplanen, skoleruta, ekstra fridager osv. Dette kan gjøres på e-post.
- Hovedsaken er at informasjonen kommer fram, og at den kommer fram tidnok.
- Forsøker å ta hensyn til GN-timer, morsmålstimer, og likende når du lager grupper og timeplaner slik at alt kan tilpasses andres timeplaner.
- Holder kontakt med familien til eleven (ved hjelp av morsmållæreren etter behov)
- Informerer øvrige personal: vaktmesteren, kantinepersonalet osv om forhold som gjelder for eleven.
- Skaper de nødvendige forutsetningene for et godt klassemiljø/skolemiljø, for eksempel faddersystem, informasjon om elevens kulturbakgrunn etc.

5.5. Grunnleggende norsk

- Planlegger elevens GN undervisning sammen med kontaktlæreren
- Samarbeider om arbeidsplanen til de tospråklige lærerne

- Gir eleven, utenom GN, et ordforråd av studieteknisk art som hjelper ham til å tilegne seg kunnskaper i andre fag.
- Kartlegger norskferdighetene til eleven, eventuelt sammen med kontaktlæreren

5.6. Samarbeid MMO – TFO – GN

- Avsett tid til samarbeid i arbeidstidsavtalen
- Avtal samarbeidstime i god tid med den enkelte lærer
- De tospråklige lærerne skal sette av samarbeidstid på timeplanen sin.
- De tospråklige lærerne kan ha fast samarbeidstid en gang i måned, eller to ganger i semesteret, avhengig av hvor mange timer de har på de enkelte skolene
- Ha tenkt gjennom hva dere vil – hvilke mål
- Send/mail om planer og tanker slik at også tfo-lærerne er forberedt
- Lag gjerne et utkast til plan, for gruppen/eleven
- Diskutere videre og komme fram til et felles mål
- Arbeidsprogram, halvårsplan, lekseplan

6. Organisering av TFO og MMO tilbudet

Wayne P. Thomas og Virginia Collier gjennomførte en longitudinelle skoleundersøkelse på ulike undervisningsopplegg som tilbys minoritetsspråklige elever i den offentlige skolen i USA og sammenhold disse med elevens skoleprestasjoner. Hovedkonklusjonen er at de beste undervisningsprogrammer er der den minoritetsspråklige gruppen får mesteparten av sin undervisning på morsmål de første årene, mens tiden med majoritetsspråklig undervisning økes etter hvert. Selv om den tiden minoritetsspråket blir anvendt som undervisningsspråk trappes ned, gjennomføres det tospråklig undervisning gjennom hele grunnskolen.

I Norge bruker vi kun morsmålsundervisning som et midlertidig hjelpetiltak over en begrenset periode. Opplæring på morsmålet varer til elevene har tilegnet seg majoritetsspråket tilstrekkelig til å følge ordinær undervisning. Modellen gir oss begrensede timer over en begrenset tid. Det er dermed viktig at vi bruke tida klokt slik at eleven får optimal utbytte av tida si.

6.1. utfordringer i skolehverdagen

Men når en gjennomsnittsbestilling for TFO er 1 time per uke per elev som utgjør 38 timer per år, er det ikke optimalt bruk av ressursene dersom læreren er inne i klassen. En tospråklig lærer har helt andre rammefaktorer enn en vanlig kontakt lærer. De reiser til flere forskjellige skoler hver uke. De må ta hensyn til mange forskjellige ønsker og behov. Det er ingen vits at en TFO-lærer sitter og lytter til en annen lærer i en time. Det er ennå verre hvis læreren blir brukt som tolk under selve undervisningsforløp. 'Hviskelæreren' forstyrrer resten av klassen, og TFO-elever opplever det som oftest som meget flaut.

6.2. Inn eller ut

Eleven er blitt tildelt TFO timer fordi han/hun har problem med å følge med i den ordinære undervisning. En elev får mye bedre læringsmuligheter dersom han får noe undervisning på morsmålet sitt. Selv om han blir tatt ut av klasserommet vil han kunne lære mye bedre dersom visse foresetninger er lagt til rette.

Det finnes alltid gode løsninger. Det er viktig at klasseundervisning gir rom for at en elev er sammen med klassen sin 1 eller 2 timer i uka. Hvis en tospråklig lærer klarer ikke å unngå å komme når klassen har samlingsstund kan det kanskje finnes flere løsninger? Klassen kan legge samlingsstunden til en annen økt. Eleven tas ut av klassen. Det er ingen pedagogisk gevinst at den tospråklige læreren skal sitte inn på samlingsstunder. Hun/han er på skolen deres for å gi eleven tilpasset opplæring kun en gang i uka.

6.3. Fravær

6.3.1. Tospråklige lærere

Hvis den tospråklige læreren er syk skal hun/han gi beskjed til skolene og til elevene. Administrasjonen ved Johannes Læringscenter gir beskjed til skoleadministrasjonen via Lotus Notes. Vi gjør oppmerksom på at det er meget vanskelig å skaffe en vikar til en tospråklig lærer.

6.3.2. Fraværtips

Lærere kan ha klar noen fraværsoppgaver som elever kan legge i en morsmålsperm. Eleven kan da velge ut noen oppgaver som for eksempel:

- Snakk med mamma og pappa om.....
- Skriv/tegn en dagbok for fraværsperioden
- Gå til biblioteket, finn en bestemt bok – med oppgaver
- Les og jobb videre med prosjekt
- Send et postkort til læreren

6.3.3. Elever

Nærskolen skal informeres hvis eleven har mye fravær fra morsmålsundervisningen. Hvis eleven er syk når læreren kommer til tospråklig fagundervisningen skal nærskolen bruke læreren til annet arbeid i klassen eller i skolegården eller lignende. Dersom det er ikke mulig å bruke læreren kan de bruke tida til 'annet arbeid', kommer til Johannes eller gi tida til en annen skole.

6.4. Gode modeller i Stavangerskolen

Gautesete skole er en fokusskole for språklige minoriteter. De legger til rette både rom og samarbeidstid til de tospråklige lærerne. De tospråklige lærerne har fellestid hver onsdag på Johannes Læringscenter. Hver 6. onsdag er de på Gautesete. Hver lærer har i tillegg perioder der de kan treffes etter avtale eller per telefon eller på e-post. Denne tida kan brukes til samarbeidstid for alle skolene den aktuelle læreren er på.

Lærere på Gautesete lager ordbanker hver 6. uke presenteres de nye ordene og temaene for de tospråklige lærerne slik at de kan gå gjennom begrepene i forkant av fellesundervisningen.

7. Organisering av morsmålsopplæring

7.1. Tid

Morsmålsopplæring er et tilleggstilbud som skal tas etter den ordinære undervisningstida. Tospråklig fagopplæring skal foregå i den ordinære undervisningstida.

7.2. Foreldre

Det er nærskolen som avgjøre om en elev har rett til et opplæringstilbud i morsmål. Kfr. Enkeltvedtak. Foreldre kan takke nei til morsmålsopplæring fordi den ikke er obligatorisk.

7.3. Forpliktelse

Har foreldrene først sagt ja til tilbudene, må de sørge for at eleven møter opp til morsmålstimene til avtalt tid. Timene skal ikke vike for fritidsaktiviteter. Timetilbudet er en del av elevens skoletilbud og skal ikke nedprioriteres. Dersom foreldre får vansker med å få barnet sitt til undervisningen må de gi skriftlig beskjed.

7.4. Sted

For å utnytte ressursene best mulig er det ønskelig at elever får morsmålsundervisningen sin i grupper. I Stavanger er elevene spredt over ca 30 skoler. Der vi får til gode grupper må noen av elevene ha undervisningen sin på en annen skole. Dersom de gjør dette, vil elevene kunne få flere timer.

Vi ser det som en fordel om at mest mulig morsmålsundervisning blir lagt til Johannes. Johannes har et stort utvalg av læringsmateriell for tospråklig opplæring, og det vil også kunne bygges opp et positivt læringsmiljø.

7.5. Busskort

Dersom undervisning legges til en annen skole, har elever rett til busskort.

8. Undervisning

Selv om morsmål undervises til mange forskjellige barn på mange forskjellige språk skal undervisningen ha følgende til felles.

8.1. Begrepsundervisningsmodellen

Vi ønsker å bruke en undervisningsmodell som kan hjelpe de tospråklige elevene til å lære. En modell som vi synes passer både til leseopplæring og fagopplæring er ”Magne Nyborgs begrepsundervisningsmodell.” Begrepsundervisningsmodellen, Magne Nyborg, er teorien som ligger bak Tuba Luba leseverket som de to språklige lærerne i Stavanger nå bruker. Eleven skal lære disse ferdighetene: assosiere, differensiere, sammenlikne og symbolisere.

Denne modellen vil kunne gi dem verktøy som de kan bruke i alle fag. I matematikk for eksempel skal eleven kunne kjenne og bruke elementære grunnbegreper som form, farge, struktur, tilstandsform, konsistens og vekt.

8.2. Læringsstrategier

Den tospråklige læreren skal gi barnet flere læringsstrategier slik at han er i stand til å lære selvstendig. Vi kan bruke Dr Carol Santas CRISS metoden som er beskrevet i boka ’Å lære å lære’ av Liv Engen.

8.3. Kontrastiv grammatikk

Dette kan hjelpe eleven til å få en bedre forståelse av språkene sine.

8.4. Noen idéer for tospråklige lærere som fungerer bra i språkundervisningen

- Eleven får undervisning på et fast sted til en fast tid
- Formell undervisning med klare grenser
- Overganger er tydelig markert med for eksempel å skifte rom
- Rommet gjenspeiler tospråklighet, er trivelig – ikke et kott eller en gang eller et skur.
- Avtalte tider for læringsvirksomhet
- Avtalte steder for læringsvirksomhet
- Klare, tydelige skriftlige leksjonsplaner
- Ansvar for å lage en timeplan innen to uker fra skolestart. Ta kontakt med alle skolene fra første skoledag, og begynne med noe av undervisningen fra første skoledag.
- Sørge for at administrasjonene og lærerne har en kopi av timeplan, halvårsplan og kartlegging.
- Sørge for at administrasjonen på Johannes, læreren på nærskolene og foreldrene får beskjed når du har permisjon/er syk.
- Samarbeid på tvers av språkene, og lag en felles halvårsplan basert på temaundervisning.
- Før fraværet til elevene i dagboka, og gi administrasjonen beskjed når fraværet er mer enn 4 uker på rad.

8.5. Langsiktig tenkning

Et barn lærer ikke forttere enn en voksen men på lang sikt lærer de bedre enn voksne. Det kan ta fra 7 til 10 år før de er på lik fot med barn som har norsk som morsmål. Tilpasset opplæring

kan planlegges gjennom hele skoleløpet for eleven. Elever kommer ikke alltid til skolen i 1. eller 2. kl. De kommer på alle klassetrinn til alle tider.

Et tenkt løp for en elev kan bli slik:

- Eleven får kun mmo fra 1. til 3. klasse, 2-3 timer per uke.
- Det fjerde året kan eleven redusere mmo til 1t og får 2t i tfo. Elever burde få både mmo og tfo helt fram til 7.kl.

9. LITTERATUR

Utdanningsdirektoratet-Kunnskapsløftet

Grunnleggende norsk for språklige minoriteter

[http://udir.no/templates/udir/tm_L%C3%A6replan.aspx?id=2100&laereplanid=431050
&visning=2&ho=431051](http://udir.no/templates/udir/tm_L%C3%A6replan.aspx?id=2100&laereplanid=431050&visning=2&ho=431051)

Veiledning

<http://udir.no/upload/Brosjyrer/veileder.pdf>

Kartlegging

http://udir.no/upload/Kartleggingsprover/UDIR_Kartleggingsmaterieell_bm_301007.pdf

Vi anbefaler følgende bøker:

- Herdis Øyehaug Karlstad: *Russursperm – Tuba Luba, Lærerveiledning, 1. trinn*, Tell forlag, 2004
- Jon-Håkon Schultz, An-Magritt Hauge, Harald Støre: *Ingen ut av rekka går*, Univeritetsforlaget, 2002
- Kamil Øzerk, *Sampedagogikk*, Oplandske Bokforlag, 2003
- Anne Golden: *Ordforråd, ordbruk og ordlæring*, Gyldendal, 2003
- Pihl, Joron: *Etnisk mangfold i skolen. Det sakkyndige blikket*, Universitetsforlaget, 2005.
- St. meld. Nr. 25 (1998-99)

10. Utdrag fra St. meld. Nr. 25 (1998-99)

Morsmålsopplæring i grunnskolen

Den nye småskolen i et flerkulturelt perspektiv (Høgskolen i Oslo, Hauge og Tefre, 1998)

Prosjektet hadde som siktemål å bidra til å få kunnskap om språklige minoriteters situasjon i småskolen. Utvalget i undersøkelsen bestod av 600 barn i Oslo, både barn med ulike morsmål og barn med norsk som førstespråk og av 30 allmennlærere, førskolelærere og lærere med annen pedagogisk utdanning.

- Undersøkelsen viser at organiseringen av opplæringen har, for en del elever, bidratt til å forsterke skillet mellom ulike grupper av elever og derved hemmet muligheten for naturlig samhandling mellom elever fra språklige minoriteter og andre elever. I en del klasserom kan det virke som om det hersker en forventning om at elevene skal lære seg norsk gjennom å lytte til andre og selv forholde seg tause. Undersøkelsen viser at det er nødvendig å etablere fleksible ordninger for organiseringen av opplæringen. Elevene er svært forskjellige og har dermed ulike behov for tilrettelegging av opplæringen. Valg av modeller for organisering av opplæringen, i egne grupper eller i storklasse, avhenger av mange faktorer. Undersøkelsen fraråder sterkt å sette elever uten meget god norskkompetanse inn i vanlige klasser uten at disse forsterkes med økt lærertetthet.
- Undersøkelsen peker på at det er viktig at morsmålslærernes rolle i skolen blir en lærerrolle og ikke en assistentrolle.
- Undersøkelsen peker også på betydningen av å synliggjøre det flerkulturelle preget ved skolene.
- En del barn gir uttrykk for mistriivsel på skolen. Trivselen er dårligst i klasser med under 20 % elever fra språklige minoriteter. Dette gjelder både for elever fra språklige minoriteter og de øvrige elevene.
- Tospråklig undervisning og språklige minoriteters faglige utvikling i matematikk og o-fag (Universitetet i Oslo, Øzerk 1992)

Undersøkelsen har undersøkt prestasjonene i matematikk og o-fag for 132 elever med norsk som morsmål og 84 elever fra språklige minoriteter som alle gikk i norsk skole. Utvalget bestod første året av elever fra 3., 4. og 5. klassetrinn (nå 4., 5. og 6. trinn) og året etter av elever på ett trinn høyere. I løpet av prosjektperioden vurderte matematikklærerne og o-faglærerne elevenes fagforståelse og faglige utbytte av opplæringen i disse fagene. Øzerk fant at

- det var klare forskjeller i prestasjonen avhengig av om eleven hadde norsk eller andre språk som morsmål. I prosjektets andre år fikk 44 prosent av elevene fra språklige minoriteter et tilfredsstillende resultat i matematikk, mens hele 84 prosent av elevene med norsk som morsmål fikk denne vurderingen. Tilsvarende tall i o-fag var 43 prosent og 89 prosent. I o-fag var det 27 prosent av elevene fra språklige minoriteter som fikk vurderingen intet læringsutbytte, mens ingen elever med norsk som morsmål fikk denne vurderingen
- elever fra språklige minoriteter får ofte problemer når de skal forstå et krevende og abstrakt lærestoff, hvor elevene skal kunne lese og forstå tekster og fagbøker uten demonstrasjoner og illustrasjoner
- elever fra språklige minoriteter kan utvikle seg faglig og språklig tilfredsstillende når de får mulighet til en fullstendig tospråklig undervisning de første skoleårene

- andre viktige faktorer er at de bruker morsmålet hjemme, har norskspråklig barnehagebakgrunn, norskspråklige/tospråklige lekekontakter og at de deltar i norskspråklige organiserte fritidsaktiviteter utenom skoletiden, herunder skolefritidsordningen.

11. Norges forskningsråds konsensuskonferanse

Norges forskningsråd arrangerte i januar 1996 en konferanse for å gjøre opp status, klarlegge faglig enighet og uenighet og etablere konsensus om hvilke kunnskapsbehov som må dekkes innenfor området tilpasset opplæring for elevene fra språklige minoriteter. Konferansen samlet fagpersonene i Norge som arbeider mest med temaet. Det er utarbeidet rapport fra konferansen (Norges forskningsråd, 1996). Konferansen konkluderte med enighet om flere grunnleggende spørsmål:

- Opplæring for elever fra språklige minoriteter foregår i en kompleks virkelighet. Utdanningen må derfor være fleksibel; den må tilpasses de forutsetninger som gjelder i hvert tilfelle. Tilpasning til det enkelte barns utgangspunkt og opplæringspotensial krever en profesjonell vurdering av situasjonen.
- Elever fra språklige minoriteter må beherske norsk på samme nivå som elever med norsk som morsmål for å ha samme muligheter som andre elever til utdanning, arbeid og allmenne livskvaliteter i det norske samfunnet. Det innebærer ikke at de behøver å avstå fra å utvikle morsmålet sitt, eller gi avkall på å beherske det godt. Innlæring av norsk utelukker ikke innlæring i morsmålet og omvendt.

Den anerkjente irsk-kanadiske forskeren Jim Cummins (1984) bruker isfjellet som bilde på språkutviklingen: over vannflaten er de synlige og formelle delene av språket, som uttale, det grunnleggende vokabularet og grammatikken. Under overflaten er de mindre synlige semantiske og funksjonelle delene av språket. Cummins viser at den delen av språket som er under overflaten, er av særlig avgjørende betydning for elevenes utdanningsmessige fremgang. En omfattende undersøkelse av elever fra språklige minoriteter er gjennomført i USA i perioden 1982-1996 og omfatter et meget stort antall elever (mer enn 700 000). Resultatene fra undersøkelsen er lagt fram i rapporten «School Effectiveness for Language Minority Students» (Thomas og Collier, 1997). Undersøkelsen skiller seg fra andre både når det gjelder omfang, den lange tidsperioden og ved at den ser på læringsresultater også i andre fag enn nasjonalspråket (andrespråket, her engelsk).

Det understrekes i denne rapporten meget sterkt at det er viktig å samle inn data for den enkelte elev over flere år for å kunne vurdere effekten av ulike tiltak. Tidligere undersøkelser viser at det er små forskjeller i resultatene ved ulike pedagogiske metoder sett over de tre første skoleårene. Denne undersøkelsen viser at de elevene fra språklige minoriteter som har fått en sterk kognitiv og faglig utvikling gjennom opplæring i sitt morsmål gjennom flere år (minst til 5. eller 6. klasse), og gjennom tilpasset opplæring i engelsk, gjør det godt på skolen også når de er kommet fram til siste år på high school (tilsvarende videregående opplæring).

I rapporten understrekes at det ikke er tilstrekkelig å konsentrere opplæringen til de tre første årene. Det er viktig å fortsette den tilrettelagte opplæringen også de påfølgende årene, når undervisningen blir mer akademisk og abstrakt, for at elevene skal kunne få utbytte av opplæringen og resultater tilsvarende andre elever. Et slikt opplæringsopplegg er viktigere for resultatene til elevene enn f.eks. sosial bakgrunn. Derimot vil språklige minoriteter som bare får en viss morsmålsopplæring de første årene, men ellers får vanlig opplæring i klassene, oppnå dårligere resultater enn landsgjennomsnittet, eller de vil slutte skolen før tida. Undersøkelsen bekrefter dermed resultatene fra Cummins. Rapporten gir følgende anbefalinger:

Elevene bør få opplæring i sitt morsmål så lenge som mulig, minst til 5. eller 6. klasse, og tilpasset opplæring i andrespråket gjennom hele skoleløpet.

- Opplæringen i fag bør være både på morsmålet og andrespråket (bilingval).
- Opplæringen for elever fra språklige minoriteter må tilpasses deres sosio-kulturelle bakgrunn.

12. NOVA Rapport 10/07

Forfatter fra NOVA: Anders Bakken - forsker II
Virkinger av tilpasset språkopplæring for minoritetsspråklige elever – En kunnskapsoversikt
Sammendrag

Rapporten gir en oversikt over forskning om språklige og faglige effekter av språklig tilpasset opplæring av minoritetsspråklige elever. Hovedvekten er lagt på betydningen av å ta i bruk minoritetselevens morsmål i opplæringen, men også betydningen av særskilt norskopplæring og det å gå i barnehage blir berørt. Rapporten diskuterer det teoretiske grunnlaget for tospråklig opplæring og gjennomgår skandinavisk og nordamerikansk forskning på feltet. Metodiske problemer knyttet til å evaluere effekter av ulike opplæringstiltak er et gjennomgående tema. Problemet ligger i å isolere betydningen av å ha deltatt i ett bestemt opplegg fra andre forhold som kan tenkes å påvirke elevenes utbytte av opplæringen. Oppgaven med å konkludere vanskeligjøres også fordi mye av forskningen på feltet konkluderer ut fra et altfor tynt empirisk grunnlag. I tillegg bærer feltet preg av ideologiske posisjoner og interessekonflikter.

Gjennomgangen av norsk og skandinavisk forskning viser at det foreligger begrenset empirisk kunnskap om faglige og språklige effekter av språkpedagogiske tiltak for minoritetsspråklige elever. Mange av de foreliggende studiene har store metodologiske svakheter som gjør det vanskelig å trekke noen generelle konklusjoner fra dem. De mindre studiene baserer seg på så små utvalg at estimatene blir for usikre. Dessuten er det et problem i flere av evalueringstudiene at det mangler kontrollgrupper. De større undersøkelsene inneholder ingen opplysninger om kvaliteten og innholdet i morsmålsopplæringen og barnehagetilbudet. Det blir dermed vanskelig å skille ut effekter av tiltak som er godt implementert fra de som har en svakere forankring. Dessuten er det vanskelig å vite hva det er ved tilbudene som eventuelt fungerer. De større undersøkelsene har også den svakhet at de ikke tydelig nok skiller mellom de elever en kan anta har størst utbytte av tiltakene, og de som ikke har like store behov.

Det finnes ingen norske studier som har undersøkt hvordan særskilt norskopplæring har påvirket elevenes faglige og språklige utvikling, og bare noen få studier har undersøkt betydningen av morsmålsopplæring og barnehagedeltakelse. Det mest entydige funnet er knyttet til positive effekter på minoritetsspråklige barns faglige utvikling av det å ha erfaringer fra barnehage. At denne effekten kan observeres blant tenåringer tyder på at virkningene av barnehagedeltakelse kan være langvarige. Når det gjelder skandinaviske studier av morsmålsopplæringen, er resultatene blandet. De mindre studiene, som det knytter seg størst generaliseringsproblemer til, konkluderer alle med at bruken av morsmålet har positive virkninger på barnas språklige og faglige utvikling. Konklusjonen fra de større studiene varierer fra ingen effekt til positiv effekt dersom tiltaket varer over en lengre periode. Felles for alle studiene er at ingen kan dokumentere at morsmålsopplæring går på bekostning av minoritetselevens norskspråklige ferdigheter eller skoleprestasjoner.

Heller ikke den internasjonale forskningen på feltet har helt klart å overkomme de betydelige metodiske utfordringer som ligger i det å dokumentere effekter av språkpedagogiske tiltak. I rapporten gjennomgås studier fortrinnsvis fra USA og Canada, hvor det finnes et stort tilfang av studier og hvor det i lengre tid har foregått en empirisk fundert debatt om mulige effekter. I likhet med de skandinaviske studiene kan det ikke påvises generelle negative effekter av å ta i

bruk minoritetselevs morsmål. Men det varierer i hvilken grad det er mulig å påvise positive effekter. Til tross for metodeproblemen er det mye som tyder på at såkalte «sterke former for tospråklig opplæring» gir best resultatet for elevene på lengre sikt. Dette er opplæringsmodeller som er kjennetegnet ved at tospråklighet og tokulturalitet er sentrale mål i opplæringen; de skiller seg således betydelig fra det gjeldende opplæringstilbudet for minoritetsspråklige elever i Norge.

Fordi modellene som kommer best ut, hovedsakelig baserer seg på opplæring i språkhomogene grupper og en rekrutteringsstrategi til skolene basert på foreldrenes ønsker, er det trolig liten politisk vilje til å gjennomføre slike modeller i Norge i overskuelig framtid, i alle fall ikke i større skala. Likevel kan den kunnskapen som er utviklet om hva som bidrar til opplæringsmodellens relative suksess, ha overføringsverdi til norske forhold. Rapporten understreker behovet for å rette fokuset mot selve innholdskvaliteten i det totale tilbudet som barnehagene og skolene tilbyr minoritetsspråklige elever. En sentral innsikt fra forskningen er at det å ta i bruk morsmålet i undervisningen, verken som opplæring i morsmålet eller som fagopplæring på morsmålet, i seg selv garanterer suksess. Hvorvidt slike opplæringsmodeller virker prestasjonsfremmende eller ikke er betinget av en rekke forhold, blant annet at det tospråklige tilbudet er en integrert del av skolens virksomhet, samt at tilbudet drives av kvalifiserte lærere. I tillegg kreves et langsiktig pedagogisk arbeid, hvor elevene uavhengig av sosial, etnisk og språklig bakgrunn tilbys en opplæringssituasjon der de har grunnleggende forutsetninger for å få med seg innholdet i undervisningen. Det grunnleggende pedagogiske poenget om at skolen må tilpasses slik at den enkelte elev forstår hva læreren sier, peker i retning av at lærerens kompetanse er vesentlig for å sikre at minoritetsspråklige elever skal få et fullverdig utbytte av å gå i norsk skole. Med dette understreker rapporten viktigheten av å betrakte minoritetselevens situasjon i skolen ut fra en helhetlig tilnærming og ikke utelukkende ut fra de språklige aspektene, selv om disse også er viktige.

Rapporten tydeliggjør behovet for økt norsk forskningsinnsats på dette feltet. Det foreligger mye kunnskap om hvordan minoritetselever presterer i norsk skole. Mindre kunnskap finnes om effektene av språkopplæringen. Dessuten vet vi for lite om hva det er ved barnehagen som virker positivt inn på barnas langsiktige læringsutbytte i skolen. Målet med en styrket forskningsinnsats må være å utvikle generaliserbar kunnskap om hva som kjennetegner gode barnehager, klasserom og skoler, både for minoritetsspråklige og majoritetsspråklige elever. For å få til dette kreves en større tverrfaglig satsning basert på gode data og en helhetlig tilnærming til skolen.